

w dziedzinie handlu zagranicznego (I. Bil), inwestycji bezpośrednich (K. Cisz), energetyki (I. Bil) z wybranymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Analizę uzupełnia charakterystyka współpracy gospodarczej na szczeblu regionalnym (F. Kamiński). W drugiej części pracy na uwagę zasługuje przede wszystkim rozdział poświęcony powiązaniom energetycznym UE i Niemiec z państwami wschodniego pogranicza UE zakończony interesującymi wnioskami. Szkoda tylko, że I. Bil nie zadbał o pełną aktualizację poruszanych problemów i danych statystycznych, co zwiększyłoby wartość opracowania. Kontrowersje wzbudza też tytuł rozdziału – raczej trudno się zgodzić z poglądem, że Rosja jest pograniczem UE. W drugiej części występują też pewne powtórzenia informacji, ale uznają taki zabieg za słuszny. Będzie to służyć lepszemu zrozumieniu i percepcji podejmowanych problemów przez czytelników. Wewnętrzna budowa rozdziałów pracy jest przemyślana i spójna, a każdy rozdział kończy syntetyczne podsumowanie.

Godne podkreślenia jest to, że zdecydowaną większość rozdziałów pozytywnie wyróżnia rzetelny i dojrzały warsztat badawczy autorów, stanowiący o bardzo wysokiej wartości pracy. Świadczy o tym przede wszystkim bogata baza źródłowa na jakiej zostały oparte analizy i formułowane wnioski. Składa się na nią, m.in. literatura krajowa i zagraniczna (większość pozycji), w tym głównie niemiecka, niepublikowane opracowania o charakterze wewnętrznym, statystyki GUS, a zwłaszcza statystyki międzynarodowe, wyniki badań własnych i liczne źródła internetowe. Praca posiada zatem niekwestionowane walory poznawcze. Będzie też stanowić wielce użyteczną literaturę zarówno dla pracowników naukowych, studentów ekonomii oraz polityków i praktyków życia gospodarczego.

Przemysław Deszczyński

WALDEMAR SŁUGOCKI: *Wybrane aspekty finansowego wsparcia Unii Europejskiej w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2005, 152 ss.

Przełom XX i XXI w. to dla Polski, Europy i świata okres wielkich przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Upadek systemów totalitarnych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, demokratyzacja i urynkwienie ich gospodarek oraz rozszerzenie na ich terytoria obszaru Unii Europejskiej to zjawiska o znaczeniu i skali jak dotąd niespotykanej w dziejach nowożytnej Europy.

Procesy przekształceń strukturalnych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej były wspomagane przez różne instytucje pomocowe, takie jak Amerykańska Agencja Rozwoju Międzynarodowego *USAID*, czy też Bank Światowy, ale największe wsparcie przekazywały agendy Unii Europejskiej. To przecież specjalnie na potrzeby wsparcia procesów restrukturyzacyjnych w Polsce i Węgrzech stworzony został Program *PHARE*, który przez całe lata 90. wspierał i ewoluował wraz ze zmieniającymi się procesami przekształceń społeczno-gospodarczych.

Zarówno program *PHARE*, jak i programy pomocy bilateralnej, przechodziły w latach 90. stopniowe przemiany wynikające z ich dostosowywania do poziomu zaawansowania reform w krajach beneficjentach oraz perspektyw ich przyszłego członkostwa w Unii

Europejskiej. Proces ten wyrażał się zarówno przez zmianę celów i form świadczonej pomocy, jak i modyfikację sposobu jej programowania oraz implementacji.

Pomoc świadczona przez Wspólnoty Europejskie w latach 1989-1990 nosiła przede wszystkim charakter humanitarny, co miało pomóc Polsce w przezwyciężeniu dotkliwych niedoborów rynkowych, a zarazem zapobiec przerwaniu procesu reform, stąd odbywała się między innymi poprzez dostawy żywności, leków i środków dla rolnictwa.

W latach 1991-1993 program *PHARE* wspierał finansowo projekty w kluczowych wskazanych przez Komisję Europejską sektorach gospodarczych w celu zbudowania podstaw gospodarki rynkowej – przeprowadzenia najważniejszych reform strukturalnych i instytucjonalnych. Podstawowymi formami pomocy stały się wówczas doradztwo i szkolenie. Pomoc ta była realizowana w głównej mierze przy pomocy instytucji ekspertów z krajów członkowskich. Szczyt Rady Unii w Kopenhadze (1993) zarysował perspektywę członkostwa państw Europy Środkowo-Wschodniej w Unii Europejskiej i wyznaczył warunki tego członkostwa znane jako „kryteria kopenhaskie”. W następnym roku szczyt w Essen przyjął strategię przedakcesyjną mającą na celu pomoc krajom Europy Środkowej i Wschodniej w przygotowaniach do przyszłego członkostwa. Nie zmieniło to w sposób zasadniczy celów programu *PHARE*, który nadal wspierał transformację systemową, wzbogaciło jednak formy jego realizacji przez dodanie wsparcia inwestycyjnego.

W tym okresie uruchomiono także pierwszy program Unii Europejskiej wspierający rozwój regionalny w Europie Środkowo-Wschodniej (*PHARE-STRUDER*). Program ten znalazł następnie kontynuację w postaci programów *RAPID*, *STRUDER II* oraz *INRED*.

Radykalna zmiana zarówno treści programu *PHARE*, jak i form jego realizacji nastąpiła wraz z opublikowaniem w 1997 r. *AGENDY 2000* i *Opinii Komisji Europejskiej nt. aplikacji krajów członkowskich*. Zmodyfikowana strategia przedakcesyjna uczyniła program *PHARE* narzędziem pomocy w przygotowaniach do członkostwa, a zwłaszcza w przyswajaniu prawodawstwa unijnego (*acquis communautaire*) oraz wsparciu inwestycji zmierzających do wypełnienia wymogów akcesji. Pogłębienie tej zmiany nastąpiło w 1999 r. poprzez wprowadzenie zasad *Phare 2000-2006* (tzw. *Phare II*).

W wyniku tych zmian program *Phare* powrócił do koncepcji wspierania rozwoju regionalnego poprzez inwestycje w tzw. spójność gospodarczą i społeczną, co umożliwiło objęcie tym wsparciem już w latach 2000-2001 części regionów Polski, wybranych na podstawie „Wstępnego Narodowego Planu Rozwoju”.

Począwszy od 2000 r. pomoc Unii Europejskiej została także wzbogacona o nowe dwa programy przedakcesyjne: *ISPA*, wzorowany na Funduszu Spójności program wspierający inwestycje w obszarze ochrony środowiska i transportu oraz nawiązujący do Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej program *SAPARD*, wspierający rozwój rolnictwa i terenów wiejskich. Programy te, aczkolwiek nie miały na celu bezpośredniego wspierania rozwoju regionalnego, stały się bez wątpienia ważnym źródłem finansowania inwestycji istotnych z punktu widzenia potrzeb rozwojowych, zarówno kraju jako całości, jak i poszczególnych województw.

Programy pomocowe jako obszar działalności władz publicznych związany z bezzwrotnym transferowaniem publicznych środków finansowych poza obszar danego państwa lub organizacji międzynarodowej są przedmiotem szczególnej uwagi władz i opinii publicznej.

Praca autorstwa Waldemara Ślugockiego pt. *Wybrane aspekty finansowego wsparcia Unii Europejskiej w Polsce* składa się z tematycznie uporządkowanych pięciu rozdziałów. W pierwszym autor dokonuje przeglądu i omówienia bezzwrotnej pomocy Unii Europejskiej

dla Polski. W szczególności poddany zostaje wnikliwej analizie program *Phare*, programy regionalne, programy pilotażowe.

W rozdziale drugim skoncentrowano się na przedakcesyjnych instrumentach pomocy Unii Europejskiej w Polsce. W szczególności dokonano charakterystyki programów *Phare II*, *SAPARD* oraz *ISPA*, które przyczyniły się do aktywnego przygotowania Polski do absorpcji środków pomocowych, a także przygotowały administracje centralną i terytorialną do efektywnego korzystania ze środków strukturalnych.

Rozdział trzeci został poświęcony wspólnej polityce rolnej. Autor przedstawił jej ewolucję, dokonał wnikliwej analizy podstawowych zasad Wspólnej Polityki Rolnej. Scharakteryzował wspólne rynki produktów rolnych i politykę cenową w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. W szczególności poruszył problemy finansowania Wspólnej polityki Rolnej a także dokonał charakterystyki nowych rozwiązań we Wspólnej Polityce Rolnej (reformacja R. MacSharry'ego).

W ostatnim piątym rozdziale autor przybliżył założenia polityki regionalnej realizowanej w Polsce w latach 2004-2006. Scharakteryzował założenia zawarte w Narodowym Planie Rozwoju, realizowanym w latach 2004-2006, Podstawach Wsparcia Wspólnoty oraz w Programach Operacyjnych.

Podkreślić należy, iż jest to pozycja ważna i mimo dość skromnej objętości kompetentnie i ciekawie ujmująca wiele kwestii. Prezentowane tezy poparte zostały starannie dobranymi dowodami. Całość napisana jest ciekawym, żywym językiem, zrozumiałym dla przeciętnego czytelnika.

Niemniej jednak, omawian publikacja, pozostawia pewien niedosyt. Pierwsza uwaga, jaką można poczynić odnosi się do tego, iż praca w dużej części zawiera elementy wydanej już książki *Lubuskie doświadczenia w wykorzystaniu funduszy Unii Europejskiej*. Powielone elementy dotyczą programu *Phare*, *ISPA*, *SAPARD*. Można zatem stwierdzić że to jest najsłabszy punkt recenzowanej książki, bowiem w tej kwestii nie wnosi nic nowego do omawianej problematyki. A można było pokusić się o ocenę wykorzystania środków, czy rozbudować relacje o problemach jakie występowały ówczesznie z realizacją programów *Phare*, *ISPA*, *SAPARD*. Tego w pracy zabrakło.

Mimo wszystko należy pozytywnie ocenić pracę, bowiem na rynku wydawniczym brak pozycji które kompleksowo opisują wdrażane programy. Pozycja W. Sługockiego wypełnia tę lukę i mimo występowania pewnych mankamentów należy uznać ją za cenny element dostarczający informacji o polityce regionalnej i funduszach przedakcesyjnych.

Tomasz Hoffmann

PEDRO SCHWARTZ: *The Euro as Politics*, Wydawnictwo The Institute of Economic Affairs, London 2004, 214 ss.

Czy Wielka Brytania powinna przyjąć euro? Jakie są argumenty za utrzymaniem funta szterlinga? Jakie wnioski z debaty brytyjskiej wpływają dla reszty Europy i Polski? Cennych wskazówek ułatwiających udzielenie odpowiedzi na te pytania dostarcza praca Pedro Schwartza pt. *The Euro as Politics*.